

فرمانده معظم کل قوا: «... به نظر بنده دیگر از این ناشیانه‌تر و ساده‌لوحانه‌تر چیزی نیست که آدم یک چنین حرفی بزند که برای اینکه روی ما حساس نشوند، ما قدرت دفاعی خودمان و توان امنیت خارجی خودمان را کم کنیم یا کاهش بدهیم. یا فرض بفرمایید که حضور در مسائل منطقه نداشته باشیم برای اینکه فلان قدرت بزرگ بدش نیاید یا علیه ما بهانه‌گیری نکند؛ نه این حضور در مسائل منطقه، عمق راهبردی ما است؛ خود این، وسیله استحکام نظام است، وسیله قدرت نظام است؛ چطور این را ما از دست بدهیم وقتی یک چنین چیزی را می‌توانیم داشته باشیم و باید داشته باشیم؟...» (۱۴۰۰/۱۲/۱۹)

مقاله پژوهشی: تبیین نقش عوامل نظامی و امنیتی منطقه‌ای اثرگذار بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در غرب آسیا

جعفر نقدی^۱

تاریخ پذیرش ۱۴۰۳/۰۱/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۱۲

چکیده

این تحقیق تلاش دارد عوامل محیطی نظامی و امنیتی اثرگذار بر راهبرد دفاعی کشور را در غرب آسیا مورد شناسایی قرار داده و اولویت‌بندی کند. برای فهم بهتر، از الگوی تعامل سیستم و محیط استفاده شد. روش تحقیق، آمیخته (کیفی و کمی) است که از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و استفاده از پل خبرگی، معرف‌ها در سه وجه ساختار، روند و بازیگر مورد شناسایی قرار گرفت و از طریق پرسشنامه میزان اهمیت آن‌ها مشخص شد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد از ۵۷ معرف شناسایی شده، ۲۰ معرف در وجه ساختار، ۱۲ معرف در وجه روند و ۲۵ معرف در وجه بازیگر در دو حوزه تهدید و فرصت قرار دارند. اولویت معرف‌ها نیز نشان داد که در وجه «ساختار» در حوزه تهدید معرف «ساختار معماگونه امنیت در منطقه مبتنی بر رقابت‌های تسلیحاتی میان بازیگران» و در حوزه فرصت معرف «شبکه‌ای شدن سیستم بازدارندگی منطقه‌ای مبتنی بر پیوند حلقه‌ها و محورهای مختلف برای کنترل دشمن و خنثی سازی اقدامات آن‌ها» در وجه «روند» در حوزه تهدید معرف «افزایش تعاملات رژیم صهیونیستی با برخی دولت‌های منطقه‌ای» و در حوزه فرصت معرف «افزایش روند مشارکت نیروهای مردمی در دفاع وطنی علیه اشغالگران غربی» و در وجه «بازیگر» در حوزه تهدید معرف «استقرار پایگاه‌ها و اماکن نظامی آمریکا در محیط پیرامونی جمهوری اسلامی ایران» و در حوزه فرصت معرف «ناکامی آمریکایی‌ها در رسیدن به اهداف ترسیم شده در منطقه و شکست در افغانستان و عراق در رسیدن به اهداف نظامی» به‌عنوان مهم‌ترین عوامل نظامی و امنیتی اثرگذار بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در غرب آسیا انتخاب شدند.

واژگان کلیدی: عامل نظامی و امنیتی، محیط، سیستم، منطقه، راهبرد دفاعی، تهدید، فرصت.

مقدمه

ایران به دلیل جبر جغرافیایی و ژئوپلیتیکی در منطقه‌ای قرار گرفته که اولاً، دارای همسایگان متعددی است که این موضوع پیچیدگی تدوین راهبرد دفاعی و امنیتی منطقه‌ای را دوجندان می‌کند؛ ثانیاً، بیشتر همسایگان ایران کشورهایی هستند که مؤلفه‌های تهدیدزای آن‌ها بر راهبرد دفاعی ایران نسبت به مؤلفه‌های فرصت‌زای آن‌ها دارای وزن بیشتری است؛ ثالثاً، تعیینات ساختاری منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای ناشی از مداخله و رقابت قدرت‌های بزرگ جهانی بر ساختار دفاعی و امنیتی دولت‌های منطقه بسیار پررنگ است که این موضوع دستیابی به نظام دفاعی و امنیتی منطقه‌ای بومی مطلوب ایران را بسیار کم‌رنگ می‌کند؛ رابعاً، روندهای دفاعی و امنیتی منطقه نشان می‌دهد که الگوهای منازعه و جنگ در قیاس با الگوهای مبتنی بر همیاری و همکاری میان کشورهای منطقه دارای نقش مسلط‌تری است.

اما در کنار تهدیدها، منطقه دارای فرصت‌هایی است که در هر سه وجه ساختار، بازیگر و روند (هرچند ضعیف) می‌توان متصور بود که می‌تواند طلبد راهبرد پرداز دفاعی و امنیتی جمهوری اسلامی ایران بتواند با مدیریت تهدیدها در کنار استفاده از فرصت‌ها، ضریب امنیت ملی کشور را افزایش دهد. البته پرداختن به این موضوع هدف تحقیق حاضر نمی‌باشد، اما غایت تمام راهبردها، دستیابی حداکثری به اهداف ملی و دفاعی به‌رغم تمام محذورات و تعیینات محیطی است.

۱. کلیات

۱-۱. بیان مسئله

غرب آسیا جزو مناطقی است که به دلیل تسلط الگوهای منازعه در روابط بازیگران، چشم‌انداز روشنی برای دستیابی به صلح وجود ندارد. اگر بخواهیم برخی ویژگی‌های این منطقه را برشمردیم عبارت‌اند از: پویایی منازعات تاریخی، تبدیل رقابت تسلیحاتی از حالت خاموش به فعال، حضور نیروهای خارجی به‌عنوان عنصر مداخله‌گر در امنیت

منطقه‌ای، تداوم خشونت‌های فرامرزی، فقدان نظام امنیت دسته‌جمعی، احساس دائمی از جنگی قریب‌الوقوع، بقا محوری در امنیت، وجود معمای امنیتی دائمی، فقدان تهدید مشترک خارج از منطقه در میان تمام بازیگران، عدم وجود اعتماد متقابل و فقدان هویت مشترک (نقدی، ۱۴۰۱: ۳۰). این ویژگی‌ها نشان می‌دهد که رویارویی و تقابل به‌جای همکاری، بازدارندگی به‌جای اعتماد و اطمینان، پنهان‌کاری به‌جای شفافیت، یک‌جانبه‌گرایی به‌جای وابستگی متقابل، عنصر تعیین‌کننده روابط بازیگران است (ماه‌پیشانیان، ۱۳۹۳: ۶۵-۵۵).

جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان کنش‌گری که در محیط غرب آسیا زیست می‌کند، راهبرد دفاعی خود را متناسب با ویژگی‌های غرب آسیا تدوین می‌کند. لذا مؤلفه‌های تهدید زا نسبت به فرصت‌های دارای وزن اثرگذارتری در راهبرد دفاعی کشور هستند. با این وجود برخی فرصت‌های محیطی نیز در تدوین راهبرد دفاعی مؤثر بودند. برای شناخت راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی نیاز است تا ماهیت سیاست خارجی که سیاست و راهبرد دفاعی منبعت از آن بوده، شناخته شود.

جمهوری اسلامی ایران بازیگری است که سیاست خارجی خود را مبتنی بر سه اصل عزت، حکمت و مصلحت پایه‌ریزی کرده که می‌توان آن‌ها را به‌عنوان اصول انقلاب اسلامی که بر راهبرد دفاعی اثرگذار بوده، تلقی کرد. به‌عنوان مثال، اصل عزت در تدوین و هدایت راهبرد بازدارندگی دفاعی درون‌زا و خود بنیان، بسیار اثرگذار بوده است. اصل حکمت نیز در اتخاذ راهبرد دفاعی مبتنی بر همکاری‌های دفاعی با برخی کشورهای خارج از بلوک غرب از جمله چین و روسیه یا ورود جمهوری اسلامی ایران به سازمان شانگهای به‌عنوان سازمانی دفاعی در برابر سازمان‌های دفاعی غربی نقشی پررنگ داشته است. همچنین اصل مصلحت، در اتخاذ راهبرد دفاعی مبتنی بر افزایش تعهدات در نظارت‌ها و بازرسی‌های آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در بحبوحه برجام اثرگذار بود. این سه اصل به‌نوعی در اصل ۱۵۲ قانون اساسی نیز متبلور شده است: «سیاست خارجی

جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه‌جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با دول غیر محارب استوار است». (قانون اساسی، اصل ۱۵۲).

اما اصول حاکم بر راهبرد دفاعی کشور زمانی می‌تواند نقش هدایتگری خود را داشته باشد که بتوان آن‌ها را بر مبنای مؤلفه‌های تهدید زا و فرصت‌زای محیطی انطباق داد. به عبارت دیگر، تعامل میان عوامل محیطی و اصول دکترینی نظام سیاسی کشور در اتخاذ راهبردها و سیاست‌های کلان دفاعی موضوعی است که راهبرد پرداز دفاعی بایستی به آن توجه ویژه‌ای داشته باشد. این تحقیق تلاش دارد نقش مؤلفه‌ها و عوامل تهدیدزا و فرصت‌زای محیطی که اثرگذار بر راهبرد دفاعی کشور در محیط غرب آسیاست را مورد واکاوی قرار دهد. عواملی که در انطباق با اصول دکترینی پیش‌گفته و در فرایند سیاست‌گذاری دفاعی کشور می‌توانند بسیار اثرگذار بوده و منجر به تصمیمات راهبردی به‌عنوان خروجی نظام تصمیم‌گیری دفاعی کشور شوند. لذا مسئله تحقیق شناسایی و اولویت‌بندی مؤلفه‌های محیط غرب آسیا در دو حوزه تهدید و فرصت است که بر راهبرد دفاعی کشور اثرگذارند؛ اینکه تهدیدها و فرصت‌های محیطی در سه وجه ساختار، روند و بازیگران چه اثرگذاری بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران دارند، مسئله اصلی تحقیق حاضر است.

۱-۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

در بعد ایجابی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- (۱) شناخت جامع محیط منطقه‌ای اثرگذار بر راهبرد دفاعی کشور در غرب آسیا؛
- (۲) کمک به تدوین علمی و اصولی راهبرد دفاعی کشور در غرب آسیا؛
- (۳) شناخت اثرگذاری عوامل محیطی نظامی و امنیتی بر راهبرد دفاعی کشور در غرب

آسیا؛

(۴) کمک به اولویت‌بندی عوامل فرصت‌زا و تهدیدزای محیطی اثرگذار بر راهبرد دفاعی کشور در غرب آسیا؛

(۵) ارائه نگرش جامع مبتنی بر چگونگی تعامل محیط و سیستم به راهبرد پردازان کشور.

در بعد سلبی می‌توان به موارد زیر اشاره داشت:

(۱) گرفتار شدن در بخشی‌نگری نسبت به تدوین منسجم راهبرد دفاعی کشور در غرب آسیا؛

(۲) تشتت در شناخت تهدیدها از فرصت‌های نظامی و امنیتی اثرگذار بر راهبرد دفاعی کشور در غرب آسیا؛

(۳) نبود یک نگرش علمی و نظام‌مند مبتنی بر چگونگی تعامل محیط و سیستم در راهبرد پردازای دفاعی کشور در غرب آسیا؛

(۴) عدم شناخت پیچیدگی‌های محیط غرب آسیا در فرایند تدوین راهبرد دفاعی کشور؛

(۵) کمک به اثرگذاری تهدیدهای محیط منطقه‌ای غرب آسیا بر راهبرد دفاعی کشور.

۱-۳. پیشینه تحقیق

(۱) «فتح‌الله کلانتری و همکاران» (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «نقش عوامل ژئوپلیتیکی نظامی بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در مقابل تهدیدهای آمریکا و تکفیری‌ها از مبدأ سرزمینی عراق» نشان دادند که ۱۷ عامل ژئوپلیتیکی نقش‌آفرین بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران اثرگذار می‌باشد که در حوزه فرصت‌دو عامل سپاه بدر و حشدالشعبی عراق و حضور نیروی دریایی در آب‌های آزاد، در حوزه تهدید‌دو عامل پایگاه‌های هوایی آمریکا در منطقه و توان جنگ دور ایستا توسط ارتش آمریکا، در حوزه قوت، دو عامل نیروهای زمینی و مردمی بودن نیروهای مسلح و در حوزه ضعف، دو عامل عدم عضویت ایران در پیمان‌های نظامی و سامانه‌ها و سیستم‌های هوایی به‌عنوان

مهم‌ترین عوامل ژئوپلیتیکی نظامی اثرگذار بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران شناسایی شدند.

(۲) «محمدجواد فتحی و همکاران» (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «جایگاه راهبرد بازدارندگی برون‌مرزی در منظومه دفاعی- امنیتی جمهوری اسلامی ایران در آسیای جنوب غربی» نشان دادند که به دلیل نتایج مطلوب بازدارندگی برون‌مرزی از جمله مقابله با تهدید تروریسم، موازنه نامتقارن در برابر آمریکا و رژیم صهیونیستی، تقویت عمق راهبردی و تثبیت امنیت سرزمینی، این نوع راهبرد در سیاست دفاعی و امنیتی کشور جایگاه بسیار برجسته‌ای داشته باشد.

(۳) «رضا شاملو» (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «تبیین عوامل ژئوپلیتیکی نظامی مؤثر بر راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در حوزه خلیج فارس» به این نتایج دست‌یافت که دو عامل قدرت نظامی و توان کمی و کیفی بالای نیروهای مسلح ایران و عمق راهبردی مناسب نیروهای مسلح ایران دارای بیشتر میزان اثرگذاری بر راهبرد دفاعی کشور هستند.

(۴) «ابو محمد عسگر خانی و محمدرضا حق‌شناس» (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «تهدیدهای منطقه‌ای و راهبرد تسلیحاتی- امنیتی جمهوری اسلامی ایران» به این نتیجه دست پیدا کردند که راهبرد تسلیحاتی و امنیتی ایران بر مدلی از راهبرد تدافعی، موازنه‌گرایی و تعامل مبتنی بر اعتماد، تنش‌زدایی و همکاری تأکید دارد که رویکرد حاکم بر این راهبرد، رویکرد ترکیبی تعاملی- تدافعی همه‌جانبه است؛ زیرا تنها اتخاذ این نوع رویکرد است که می‌تواند بسترساز بالندگی و توسعه و رفاه بیشتر مردم کشور در داخل و نهادینه‌سازی رژیم امنیت جمعی در محیط پیرامونی باشد.

در تمامی پیشینه‌های ذکرشده، تلاش شده مجموعه‌ای از عوامل ژئوپلیتیکی نظامی بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی موردبررسی قرار گیرد که اصولاً عواملی پایدار و ثابتی هستند و عوامل متغیر و ناپایدار موردبررسی قرار نگرفتند که در این تحقیق تلاش شده

در کنار عوامل ثابت، بازیگران، ساختارها، روندها و تحولات سیال نیز مورد بررسی قرار گیرد. همچنین بررسی عوامل نظامی منطقه‌ای در این تحقیق بر مبنای الگوی تعامل سیستم و محیط انجام شده که در پیشینه‌های ذکر شده چنین الگویی استفاده نشده و این از نوآوری‌های تحقیق حاضر است.

۱-۴. سؤال‌های تحقیق

۱-۴-۱. سؤال اصلی

(۱) نقش عوامل نظامی و امنیتی منطقه‌ای اثرگذار در سه وجه ساختار، روند و بازیگران بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در غرب آسیا چیست؟

۱-۴-۲. سؤال‌های فرعی

(۱) فرصت‌های نظامی و امنیتی منطقه‌ای اثرگذار در سه وجه ساختار، روند و بازیگران بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در غرب آسیا کدام‌اند؟
 (۲) تهدیدهای نظامی و امنیتی منطقه‌ای اثرگذار در سه وجه ساختار، روند و بازیگران بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در غرب آسیا کدام‌اند؟
 (۳) مهم‌ترین فرصت‌ها و تهدیدهای نظامی و امنیتی منطقه‌ای اثرگذار در سه وجه ساختار، روند و بازیگران بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در غرب آسیا کدام‌اند؟

۱-۵. روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر از نظر نوع، آمیخته با رویکرد اکتشافی است که از طریق مطالعه منابع کتابخانه‌ای و منابع اینترنتی و استفاده از پنل خبرگی، معرف‌های مورد نظر در مورد عوامل نظامی و امنیتی اثرگذار بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در غرب آسیا را مورد شناسایی قرار داده است؛ اما برای شناسایی اولیه معرف‌ها، نگارنده با مطالعه بیش از ۴۰ کتاب و مقاله در حوزه موضوعی تحقیق، معرف‌ها را نه به صورت تیتروار بلکه با رویکرد استنتاجی احصا کرد. در گام دوم، با توجه به شناخت و تحلیل استنتاجی نگارنده، معرف‌ها در سه مؤلفه ساختارها، روندها و بازیگران که هر یک از این سه مؤلفه در قالب

دو وجه تهدید و فرصت قرار داده شد. در گام سوم، نگارنده طبقه‌بندی اولیه خود را در اختیار خبرگان قرار داد تا نظرات آن‌ها را در این زمینه جویا شود؛ بنابراین طبقه‌بندی اولیه، مورد بازبینی و درنهایت تأیید خبرگان قرار گرفت. بعد از تأیید معرف‌ها در لایه موردنظر از سوی خبرگان، آنچه در گام چهارم انجام گرفت تهیه پرسشنامه از سوی نگارنده مبتنی بر تعیین میزان اهمیت معرف در مؤلفه موردنظر در قالب وجه فرصت و تهدید بود که در چارچوب طیف‌بندی «لیکرت» این اقدام انجام گرفت و جهت تکمیل، پرسشنامه در اختیار خبرگان قرار گرفت. در گام پنجم و نهایی، نظرات خبرگان در پرسشنامه تجمیع و مورد تجزیه و تحلیل از طریق نرم‌افزار SPSS قرار گرفت و خروجی نرم‌افزار مهم‌ترین معرف‌های هر یک از مؤلفه‌های سه‌گانه (ساختارها، روندها و بازیگران) در دو معرف تهدید و فرصت را نشان می‌داد.

با توجه به تخصصی بودن موضوع تحقیق، جامعه آماری این تحقیق کلیه پژوهشگران، کارشناسان و خبرگان حوزه امور نظامی، امنیتی، روابط بین‌الملل و مطالعات منطقه‌ای بوده که سابقه خدمتی بالاتر از ۱۰ سال داشته و تجربه مدیریت یا فرماندهی در نیروهای مسلح (در ستاد کل، ارتش، سپاه، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و نیروی انتظامی با جایگاه خدمتی ۱۶ یا بالاتر) را داشته‌اند، به‌عنوان جامعه آماری این تحقیق در نظر گرفته شدند؛ بنابراین با توجه به این ویژگی‌های یادشده، تعداد ۲۵ نفر به‌عنوان نمونه آماری، این تحقیق را تشکیل داده‌اند که به‌صورت هدفمند و از طریق میزان تخصص و سن خدمتی آن‌ها و همچنین میزان اشرافیتشان در حوزه موضوعات راهبردی و دفاعی در میزهای تخصصی انتخاب شدند.

بنابراین حجم نمونه تمام شمار و منطبق با جامعه آماری قرار گرفت. با توجه به اینکه حجم جامعه آماری کمتر از ۱۰۰ نفر بوده، حجم نمونه با جامعه آماری برهم منطبق بوده و به‌صورت تمام شمار انجام گردید. وضعیت تحصیلی و خدمتی جامعه نمونه و تخصص آن‌ها به شرح جداول زیر است.

جدول شماره (۱): ویژگی‌های تخصصی نمونه آماری

تعداد	ویژگی‌ها	نوع (گروه‌ها)
۸	دارای مدرک دکتری یا کارشناسی ارشد در رشته‌های مطالعات منطقه‌ای، علوم سیاسی و روابط بین‌الملل با تجربه و دانش کافی در حوزه دفاعی و امنیتی	خبیرگان حوزه بین‌الملل و منطقه‌ای
۳	با مدرک دکتری یا کارشناسی ارشد امنیت ملی تهدیدشناسی امنیتی و با تجربه و دانش کافی در حوزه دفاعی و امنیتی	خبیرگان حوزه امنیتی
۱۴	شامل فرماندهان و مسئولین دفاعی کشور با مدرک دکتری یا کارشناسی ارشد در دانشگاه عالی دفاع ملی، دافوس آجا، دانشگاه امام حسین (ع).	خبیرگان حوزه نظامی
۲۵	جمع	

جدول شماره (۲): وضعیت تحصیلی جامعه نمونه

مدرک تحصیلی	تعداد فراوانی	درصد فراوانی
دکتری	۱۲	٪۴۸
کارشناسی ارشد	۱۳	٪۵۲
کل	۲۵	٪۱۰۰

جدول شماره (۳): وضعیت خدمتی جامعه نمونه

سن خدمتی	تعداد فراوانی	درصد فراوانی
۳۰ به بالا	۷	٪۲۸
۲۰-۳۰	۱۰	٪۴۰
۱۰-۲۰	۸	٪۳۲
کل	۲۵	٪۱۰۰

۲. ادبیات و مبانی نظری تحقیق

۱-۲. تعریف مفاهیم

(۱) **عوامل نظامی:** مجموعه عوامل مؤثر بر ثبات یا امنیت محیط راهبردی کشورها می‌باشد. همکاری‌های گسترده راهبردی نظامی - دفاعی، پایان یافتن منازعات نظامی، خروج نیروهای نظامی بیگانه (از یک منطقه)، اجرای پروژه‌های مشترک دفاعی و... در زمره عوامل سازنده محیط راهبردی هستند. وقوع جنگ (محدود یا نامحدود)، ورود نیروهای مداخله‌گر بی‌ثبات کننده و... نیز در زمره عوامل مخرب محیط راهبردی به شمار می‌آیند (عسگری، ۱۳۸۴: ۱۱۱).

(۲) **عوامل امنیتی:** مراد آن دسته از عوامل مخرب یا سازنده امنیتی است که ثبات/امنیت محیط استراتژیک کشورها را تحت تأثیر قرار می‌دهند. عقد موافقتنامه‌های همکاری سیاسی، ایجاد یا تغییر رژیم‌های منطقه‌ای، ارتقاء سطح همکاری‌های امنیتی، حل و فصل اختلافات و... از جمله عوامل سازنده تلقی می‌شوند. بروز و تشدید اختلافات و... مخرب ثبات و امنیت هستند (عسگری، ۱۳۸۴: ۱۱۲).

(۳) **راهبرد دفاعی:** راهبرد دفاعی به مجموعه‌ای از طرح‌ها و روش‌هایی اطلاق می‌شود که بتوان با به‌کارگیری ابزار، وسایل، امکانات و توانمندی‌ها به اهداف سیاست دفاعی دسترسی پیدا کرد. این راهبرد می‌تواند در سطحی وسیع و فراگیر یک راهبرد دفاع همه‌جانبه باشد و می‌تواند در سطح دیگر در راهبردهای نظامی خلاصه‌شده و یک جنگ را هدایت و راهبری نماید. درواقع، راهبرد دفاعی که ترکیبی از دو مفهوم راهبرد و دفاع است، چارچوبی را تبیین می‌کند که می‌توان برای حفظ منافع و ارزش‌های حیاتی یک کشور و برای دستیابی به اهداف سیاست دفاعی و چارچوب امنیت ملی، راهبردهای نظامی و غیرنظامی را تعریف کرد (زه‌دی، ۱۳۸۳: ۹۶).

(۴) **غرب آسیا:** منطقه‌ای است شامل سرزمین‌های میان دریای مدیترانه و خلیج فارس. این منطقه در جنوب خاوری اروپا، جنوب باختری آسیا و شمال آفریقا قرار داشته و

گروه‌های فرهنگی و نژادی گوناگون از قبیل فرهنگ‌های ایرانی، عربی، بربرها، ترکی، کردی، یهودی و آسوری را در خود جای داده است. این منطقه مهد تمدن‌های بزرگ و خاستگاه سه دین یهودیت، مسیحیت و اسلام است. ایران، عربستان، قطر، امارات متحده عربی، عمان، عراق، بحرین، یمن، فلسطین اشغالی، اردن، سوریه، لبنان، کویت و مصر کشورهای غرب آسیا هستند (رستمی و همکاران، ۱۴۰۰: ۹۹-۱۰۰).

(۵) تهدید: اقدام یا سلسله رویدادهایی است که به شکل مؤثر و در دوره زمانی نسبتاً کوتاهی خطر افت کیفیت زندگی برای ساکنان کشور را فراهم کرده و همچنین خطر کاهش گزینه‌های انتخابی یک کشور را در تصمیم‌گیری‌های راهبردی به‌منظور پیشبرد منافع به همراه دارد (قاضی‌زاده، ۱۳۹۹: ۱۵۱).

(۶) فرصت: پدیده، شرایط و یا وضعیتی است که بهره‌گیری از آن‌ها دسترسی به اهداف، گسترش دامنه منافع بر محدودیت‌ها را تسهیل کرده و زمینه برتری نسبی در برابر رقبا را فراهم می‌آورد. برای شناخت فرصت، دو پارامتر باید مورد لحاظ قرار گیرد: اول اینکه آن پدیده یا شرایط باید در راستای هدف‌های یک سیستم باشد؛ دوم اینکه سیستم توانایی بهره‌برداری و استفاده از آن پدیده یا شرایط را داشته باشد (قاضی‌زاده، ۱۳۹۹: ۱۵۷-۱۵۶).

(۷) محیط: فضایی از مجموعه عوامل محاط کننده عینی - جغرافیایی، ذهنی - روانی و انسانی - غیرانسانی ملموس و ناملموسی است که به علت تغییر و پویایی مداوم، بر ساختارها، اهداف، اولویت‌ها، راهبردها و تصمیمات کنشگران اثرگذار بوده و از رهگذر چنین تعاملی، تهدیدها و فرصت‌های جدیدی را پیش روی آن‌ها قرار داده و بر مبنای مقدمات و محذورات، آن‌ها را در معرض تصمیم‌گیری‌های جدید به‌منظور کاهش تهدیدها و افزایش فرصت‌ها قرار می‌دهد (آقایی و نورعلی‌وند، ۱۳۹۸: ۷).

(۸) سیستم: موجودیتی است متشکل از عناصر مرتبط و متعامل که این ارتباط و تعامل، بر پایه ساختار موجود در سیستم می‌باشد. ساختار موجود در سیستم نیز بر وجود

الگویی از روابط و قواعد میان عناصر متشکله درون آن متکی است که بر مبنای نهادینگی یا عدم نهادینگی الگوی روابط و قواعد، سیستم از ثبات یا بی‌ثباتی برخوردار می‌باشد (نقدی، ۱۴۰۰).

۲-۲. چهارچوب نظری: الگوی تعامل سیستم و محیط

۲-۲-۱. عناصر شکل‌دهنده سیستم

(۱) **نهاد (درون‌داده)**^۱: عواملی که به سیستم وارد می‌شوند، نهاد نام دارند. در واقع، ورودی‌هایی که می‌تواند در ثبات و یا بی‌ثباتی سیستم اثرگذار باشد (اعم از تهدیدها و فرصت‌ها)، جزو نهادها هستند.

(۲) **داده (برون‌داده)**^۲: تصمیمات و خط‌مشی‌های یک سیستم در قبال عوامل بیرونی آن و نحوه مدیریت و برخورد با آن، برون‌داده به شمار می‌روند که مربوط به خروجی سیستم است.

(۳) **بازخورد**^۳: ارزیابی هماهنگی یا ناهماهنگی بین درون‌داده‌ها و برون‌داده‌ها بازخورد می‌باشد. چنانچه تصمیمات سیاست‌گذاران، هماهنگ و در جهت مدیریت صحیح عوامل بیرونی (برون‌داده‌ها) باشد، نتیجه بازخورد مثبت می‌باشد، اما اگر چنین هماهنگی وجود نداشته باشد و تصمیمات نه به افزایش فرصت‌ها بلکه به افزایش تهدیدها منجر شده باشد، می‌توان گفت بازخورد منفی است.

(۴) **محیط**^۴: به مجموعه عواملی اطلاق می‌شود که در رابطه خود با سیستم مؤثر و غیرقابل تغییر عمل می‌کنند. در واقع، بر مبنای میزان اثرگذاری عامل بر سیستم و عدم توانایی سیستم در تغییر آن عامل می‌توان ارزیابی درستی از محیط انجام داد؛ اما تعریف محیط بستگی به ناظر و منظور دارد. به‌عنوان مثال، یک خانه برای یک معمار با تمام اجزاء،

1. Input
2. Output
3. Feedback
4. Environment

یک سیستم است. ولی برای یک مهندس، سیستم حرارتی، یک سیستم و خانه محیط آن است؛ بنابراین، نگاه به محیط از زاویه نگرش سیستمی می تواند نظم تحلیلی موردنظر را در اختیار پژوهشگران قرار دهد (مبینی دهکردی و حیدری، ۱۳۹۳: ۵۷-۵۶).

۲-۲-۲. ویژگی های عمومی سیستم

(۱) **ثبات و تعادل:** هرچند این دو مفهوم، مترادف و به یک معنا نیستند؛ اما در یک رابطه نزدیک و تنگاتنگ با یکدیگر قرار دارند. ثبات به معنای پایداری و استمرار روابط میان متغیرهای سیستم می باشد که در مقابل آن، حالت عدم تعادل می باشد. یک سیستم بی ثبات به آسانی تعادل خود را از دست می دهد و نامتعادل می شود، درحالی که سیستم های باثبات، یا دارای تعادل هستند و یا برای کسب یک سطح تعادل بالاتر تلاش می کنند. یکی از ویژگی های سیستم، تلاش جهت حفظ تعادل یا دستیابی به سطح تعادل نوین می باشد.

(۲) **کنش متقابل:** کنش و واکنش، همواره در میان عناصر سیستم جاری و ساری می باشد. کارکرد هر سیستم به کنش متقابل اعضای آن بستگی دارد. به هر میزان کنش متقابل بیشتر شود، سیستم پیچیده تر می گردد. با تشخیص روابط متقابل و چگونگی آن در میان عناصر متشکله سیستم، می توان وضعیت سیستم را تحلیل کرد.

(۳) **سازواری و انطباق:** هر سیستمی دارای ظرفیت معینی است که قابلیت میزان پذیرش بار وارده به سیستم را نشان می دهد. بدین معنا که هرچه ظرفیت و قابلیت سیستم بیشتر باشد، می توان انطباق پذیری بیشتری را از آن انتظار داشت. برعکس، سیستم های دارای قابلیت و ظرفیت کم، با ورود بار اضافی نمی توانند خود را با شرایط جدید تطبیق دهند، در نتیجه تعادل خود را از دست می دهند.

(۴) **تحول و دگرگونی:** از ویژگی های مهم محیط ها، تغییراتی است که هرروز حادث می شود. از آنجاکه سیستم ها موجودات زنده و پویایی بوده و قابلیت پذیرش تغییرات را دارند تا حدودی از استحاله و تغییر شکل سیستم جلوگیری می شود؛ اما اگر میزان تغییرات

بسیار زیاد و شدید باشد و به‌نوعی تحول عمیق تبدیل شود، این موضوع خود باعث فروپاشی سیستم‌ها می‌شود (فرانکل، ۱۳۷۲: ۶۶).

۲-۲-۳. طبقه‌بندی سیستم از نظر ارتباط با محیط

۲-۲-۳-۱. سیستم بسته

سیستمی است که هیچ ارتباط و تعاملی با هیچ عنصر خارجی ندارد. در این نوع سیستم محیط هیچ نقشی در بقای سیستم ندارد و سیستم فارغ از تهدیدها و فرصت‌های محیطی به ارائه راهبرد می‌پردازد. با توجه به فضای ارتباطات جهانی و اثرپذیری جبری سیستم‌ها از محیط، می‌توان گفت امروزه هیچ سیستم بسته‌ای در جهان وجود ندارد.

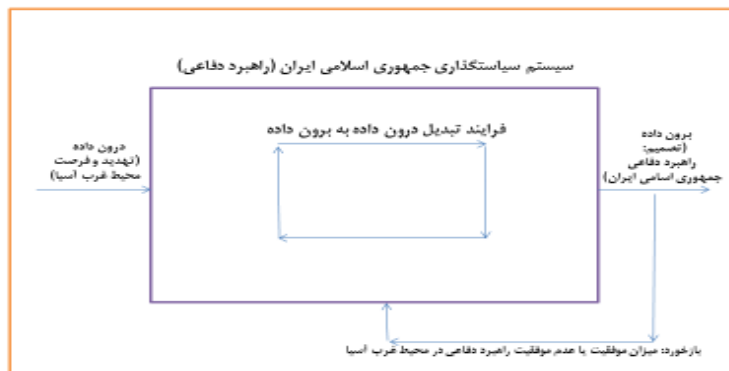
۲-۲-۳-۲. سیستم باز

سیستمی است که به دلیل تعامل فزاینده با محیط خارج دارای حیات بوده، رشد کرده و تکثیر می‌شود. درواقع، منظور از باز بودن به این معنی است که تعامل با محیط عامل اصلی بقای سیستم است. «اسکات» معتقد است سیستم‌های باز قادر به خود نگهداری بر مبنای ورودی‌ها از منابع محیط هستند. این ورودی‌ها برای بقای سیستم ضروری است (scott, 2003:89). نظریه پردازان سیستم‌ها با استفاده از مفهوم «آنتروپی» بین سیستم‌های باز و بسته قائل به تفکیک هستند. آنتروپی به معنای انرژی ازدست‌رفته یا انرژی که قابل برگشت به سیستم نیست، تعبیر می‌شود. طبق قانون دوم ترمودینامیک، تمام سیستم‌های بسته به سمت آنتروپی در حرکت هستند. درحالی‌که سیستم‌های باز می‌توانند نگانترپی یا آنتروپی منفی کسب کنند. درواقع، سیستم‌های باز با کسب وارده‌های پیچیده تر از صادره‌های آن انرژی خود را ذخیره کرده و آسیب‌های خود را ترمیم کنند؛ بنابراین چنین سیستم‌هایی می‌توانند خود را در سطح بالایی نگه‌داشته و حتی در جهت افزایش نظم و پیچیدگی تکوین یابند (مبینی دهکردی و حیدری، ۱۳۹۳: ۴۲).

با توجه به پیچیدگی محیط غرب آسیا از یک سو و پیچیدگی تصمیم‌گیری راهبرد دفاعی، آنچه که پایه الگوی تعامل سیستم و محیط را تشکیل می‌دهد استفاده از الگوی

سیستم‌های باز است. بر این مبناست که با توجه به تعریف سیستم و محیط و برشماری عناصر و مؤلفه‌های شکل‌دهنده و ویژگی‌های عمومی سیستم‌های باز، تلاش شده الگوی تعامل سیستم و محیط مبتنی بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در محیط غرب آسیا در تحقیق حاضر به کار گرفته شود که به شکل زیر آورده شده است. این الگو نشان می‌دهد که اثرگذاری عوامل محیط غرب آسیا (فرصت و تهدید) در سه وجه ساختار، روند و بازیگران بر سیستم (سیاست‌گذاری راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران) به چه نحوی است؛ اینکه محیط غرب آسیا در وجوه ساختار، روند و بازیگر چه اثرگذاری بر سیستم سیاست‌گذاری دفاعی کشور دارد. سیستم دارای ورودی‌هایی است که در قالب فرصت و تهدید محیط غرب آسیا در سه وجه ساختار، روند و بازیگران، وارد سیستم شده و در قالب فرایند سیاست‌گذاری، برون‌داد یا همان تصمیم به ورودی‌ها واکنش نشان می‌دهد که این موضوع همان راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران است.

محیط غرب آسیا

شکل شماره (۱): الگوی تعامل سیستم و محیط مبتنی بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در محیط غرب آسیا (محقق ساخته)

۳. یافته‌های تحقیق و تجزیه و تحلیل آن‌ها

جهت تحلیل اطلاعات ابتدا جداول فراوانی و تحلیل توصیفی آن‌ها ارائه می‌شود و آماره‌هایی همچون میانگین، انحراف معیار، واریانس و غیره ارائه و مورد بررسی قرار می‌گیرند. سپس از آزمون‌های آماری میانگین از جمله فریدمن (در آمار ناپارامتریک) و کروسکال-والیس (در آمار ناپارامتریک) استفاده می‌شود. آزمون در سطح خطای ۵٪ انجام می‌شود.

۳-۱. نتایج آمار توصیفی

آمار توصیفی برای هر لایه در جدول شماره (۴) آمده است؛ همان‌طور که مشاهده می‌شود وجه بازیگران در معرف فرصت با ۴/۹۲ بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است. بالاترین انحراف استاندارد و واریانس با ۰/۶۲۴ متعلق به وجه ساختارها در معرف تهدید است؛ همچنین بالاترین دامنه تغییرات نیز متعلق به وجه ساختارها و معرف تهدید است. همه لایه‌ها میانگین‌های بالایی نسبت به میزان تناسب معنایی نشان می‌دهند که نشانگر بالا بودن میانگین امتیاز پاسخگویان است.

جدول شماره (۴): آمار توصیفی به تفکیک هر وجه / معرف

وجه	نوع معرف	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس	دامنه تغییرات	کمترین مقدار	بیشترین مقدار
ساختارها	تهدید	۴/۶۷	۰/۶۲۴	۰/۳۹۰	۲/۱۳	۲/۸۸	۵
	فرصت	۴/۸۱	۰/۴۵۸	۰/۲۱۰	۱/۷۵	۳/۲۵	۵
روندها	تهدید	۴/۷۷	۰/۴۹۸	۰/۲۴۸	۱/۸۳	۳/۱۷	۵
	فرصت	۴/۸۵	۰/۳۹۹	۰/۱۶۰	۱/۵۰	۳/۵۰	۵
بازیگران	تهدید	۴/۸۳	۰/۴۱۴	۰/۱۷۱	۱/۵۵	۳/۴۵	۵
	فرصت	۴/۹۲	۰/۲۳۸	۰/۰۵۷	۱/۰۰	۴/۰۰	۵

۲-۳. نتایج آمارهای استنباطی

۱-۲-۳. آزمون فریدمن

آزمون فریدمن یک روش آماری غیر پارامتریک است که برای تعیین اینکه آیا تفاوت‌های آماری معنی‌داری بین میانگین سه یا چند گروه مرتبط وجود دارد یا خیر، استفاده می‌شود. در آزمون فریدمن، هر گروه به‌طور جداگانه در هر یک از نمونه‌های مرتبط رتبه‌بندی می‌شود و سپس میانگین رتبه برای هر گروه محاسبه می‌شود. آمار آزمون بر اساس تفاوت بین رتبه‌های میانگین این گروه است و با توزیع کای دو مقایسه می‌شود. اگر آمار آزمون محاسبه‌شده از مقدار بحرانی فراتر رود، نشان می‌دهد که بین گروه‌ها تفاوت معنی‌داری وجود دارد. در این مرحله، اولویت‌بندی نقش عوامل نظامی و امنیتی منطقه‌ای اثرگذار بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران از دید کارشناسان با آزمون فریدمن در نرم‌افزار SPSS انجام شد. نتایج آماری تهدیدها در وجه ساختارها بر اساس آزمون فریدمن در جدول شماره (۵) ارائه شده است. برحسب میانگین، رتبه به‌دست‌آمده از آزمون فریدمن رتبه کل هر معرف بر اساس نظر پاسخگویان در جدول ارائه گردیده است. بر اساس نتایج، تهدیدهای مؤثر در وجه ساختارها از نظر کارشناسان اولویت‌بندی شده است.

جدول شماره (۵): نتایج آماری تأثیر تهدیدها در وجه ساختارها بر اساس آزمون فریدمن

رتبه	رتبه	رتبه	رتبه	میانگین رتبه	رتبه	تعداد جامعه	رتبه	وجه	رتبه
۳	۹/۹۴۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۷۷	۴/۹۲۰	۲۵	تهدید	شکنندگی و ناپایداری ائتلاف‌ها و اتحادهای منطقه‌ای در حوزه دفاعی - نظامی	ساختارها

رتبه کل	میانگین رتبه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	میانگین	تعداد جامعه	نوع معرزه	معرزه	وجه
۱۲	۷/۲۰۰	۵/۰۰۰	۲/۰۰۰	۱/۰۰۳	۴/۴۴۰	۲۵	تهدید	ضعف و فروپاشیدگی در ساختار دفاعی و امنیتی برخی دولت‌های منطقه	
۱	۱۰/۰۴۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۰۰	۴/۹۶۰	۲۵	تهدید	ساختار معماگونه امنیت در منطقه مبتنی بر رقابت‌های تسلیحاتی میان بازیگران	
۸	۸/۹۲۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۶۱۴	۴/۷۲۰	۲۵	تهدید	تسری دومینووار بی‌ثباتی و تهدید امنیتی از یک کشور به کشور دیگر و حتی به کل منطقه	
۴	۹/۵۶۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۴۷۳	۴/۸۴۰	۲۵	تهدید	تداوم الگوی منازعه در منطقه در پی تلاش برخی قدرت‌های منطقه‌ای جهت هسته‌ای شدن	
۹	۸/۷۲۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۶۹۰	۴/۶۸۰	۲۵	تهدید	عدم استحکام پایه‌های نظام امنیت دسته‌جمعی بومی در منطقه	
۱۶	۶/۴۰۰	۵/۰۰۰	۲/۰۰۰	۱/۰۶۹	۴/۳۲۰	۲۵	تهدید	نبود تهدید مشترک انسجام‌بخش برای	

رتبه کلی	میانگین رتبه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	میانگین	تعداد جامعه	نوع معرف	موضوع	رتبه
								همه بازیگران منطقه	
۶	۹/۱۴۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۵۹۷	۴/۷۶۰	۲۵	تهدید	پیچیدگی ماهیت، ابعاد و ابزارهای جنگ و منازعه در منطقه	
۴	۹/۵۶۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۴۷۳	۴/۸۴۰	۲۵	تهدید	حاکم بودن فضای نه جنگ نه صلح مبتنی بر موازنه قدرت دفاعی بر روابط بازیگران منطقه	
۱۵	۶/۷۲۰	۵/۰۰۰	۲/۰۰۰	۱/۰۷۵	۴/۳۶۰	۲۵	تهدید	پیچیدگی دستیابی بازیگران منطقه به نظام خلع سلاح جامع در قالب شعار خاورمیانه عاری از سلاح‌های کشتار جمعی	
۱۳	۷/۰۴۰	۵/۰۰۰	۲/۰۰۰	۱/۰۸۰	۴/۴۰۰	۲۵	تهدید	حائل شدن ساختار امنیتی منطقه ناشی از رقابت قدرت‌های بزرگ جهانی	
۱۳	۷/۰۴۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۸۲۱	۴/۴۴۰	۲۵	تهدید	حاکم بودن فضای عدم قطعیت بر ساختار امنیت منطقه‌ای	

رتبه کل	میانگین رتبه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	میانگین	تعداد جامعه	نوع معرف	متر	وجه
۱۰	۸/۴۰۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۷۰۰	۴/۶۴۰	۲۵	تهدید	ساختار ناکارآمد امنیت‌سازی در منطقه	
۶	۹/۱۴۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۵۹۷	۴/۷۶۰	۲۵	تهدید	حاکم بودن ساختار آنارشیک بر معادلات قدرت در منطقه	
۱۱	۸/۱۴۰	۵/۰۰۰	۲/۰۰۰	۰/۸۱۶	۴/۶۰۰	۲۵	تهدید	آثار سوء ناشی از رقابت بازیگران و قدرت‌های جهانی در بازتولید منافع و امنیت بازیگران منطقه	
۱	۱۰/۰۴۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۰۰	۴/۹۶۰	۲۵	تهدید	ضعف ساختارها، نهادها و فرایندهای درون منطقه‌ای حل منازعه	

نتایج آماری تهدیدها در وجه روندها بر اساس آزمون فریدمن در جدول شماره (۶) ارائه شده است. برحسب میانگین رتبه به دست آمده از آزمون فریدمن، رتبه کل هر معرف بر اساس نظر پاسخگویان در جدول ارائه گردیده است. بر اساس نتایج تهدیدهای مؤثر در وجه روندها از نظر کارشناسان اولویت بندی شده است.

جدول شماره (۶): نتایج آماری تأثیر تهدیدها در وجه روندها بر اساس آزمون فریدمن

رتبه کلی	رتبه میانی	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	میانگین	تعداد جامعه	رتبه معرف	توضیح	روندها
۱	۳/۹۲۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۰۰	۴/۹۶۰	۲۵	تهدید	افزایش پیوندها و تعاملات منطقه‌ای رژیم صهیونیستی با برخی دولت‌های منطقه‌ای در حوزه دفاعی و امنیتی	روندها
۴	۳/۵۰۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۵۹۷	۴/۷۶۰	۲۵	تهدید	روند فزاینده منازعات و خشونت‌های قومی و مذهبی در منطقه	
۳	۳/۶۰۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۵۷۷	۴/۸۰۰	۲۵	تهدید	تداوم منازعه میان بازیگران منطقه‌ای از طریق تقابل نیابتی در قالب گروه‌های شبه‌نظامی	
۵	۳/۱۰۰	۵/۰۰۰	۲/۰۰۰	۰/۸۱۶	۴/۶۰۰	۲۵	تهدید	ضعف فرایندهای مبتنی بر وابستگی متقابل امنیتی میان بازیگران منطقه	
۶	۳/۰۰۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۷۳۸	۴/۵۶۰	۲۵	تهدید	ضعف و یا توقف فرایندهای همگرایی منطقه‌ای در حوزه دفاعی - نظامی در میان بازیگران منطقه	
۲	۳/۸۸۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۷۷	۴/۹۲۰	۲۵	تهدید	روند فرایندهای ایران هراسی در منطقه باهدف ساخت تصویری شرور از جمهوری اسلامی ایران در حوزه‌های دفاعی و نظامی	

نتایج آماری تهدیدها در وجه بازیگران بر اساس آزمون فریدمن در جدول شماره (۷) ارائه شده است. برحسب میانگین رتبه به دست آمده از آزمون فریدمن رتبه کل هر معرف

بر اساس نظر پاسخنگویان در جدول ارائه گردیده است. بر اساس نتایج تهدیدهای مؤثر در وجه بازیگران از نظر کارشناسان اولویت‌بندی شده است.

جدول شماره (۷): نتایج آماری تأثیر تهدیدها در وجه بازیگران بر اساس آزمون فریدمن

رتبه کلی	بازیکن رتبه	بیشترین	کمترین	اتفاق معیار	میانگین	تعداد پاسخ	رتبه	تهدید	وجه
۳	۱۱/۲۸۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۷۷	۴/۹۲۰	۲۵	تهدید	بی‌توجهی آمریکا به آثار دفاعی و امنیتی مخرب فروش تسلیحات در منطقه و تمرکز صرف آن بر عایدی اقتصادی	بازیگران
۱۳	۱۰/۲۰۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۵۷۷	۴/۸۰۰	۲۵	تهدید	حضور نامحسوس نیروهای اطلاعاتی و جاسوسی رژیم صهیونیستی در سطح منطقه و در مجاور مرزهای ایران	
۳	۱۱/۲۸۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۷۷	۴/۹۲۰	۲۵	تهدید	نزدیکی روابط رژیم صهیونیستی و آذربایجان به عنوان یک تهدید نظامی و امنیتی فوری برای ایران	

رتبه کلی	رتبه میانگین	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	میانگین	تعداد جامعه	رتبه مورد	موضوع	نوع
۱۰	۱۰/۵۶۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۳۷۴	۴/۸۴۰	۲۵	تهدید	توان جنگ دور ایستا توسط ارتش آمریکا در منطقه علیه ایران	
۱	۱۱/۵۴۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۰۰	۴/۹۶۰	۲۵	تهدید	ساخت پیشرفته‌ترین سلاح‌های هسته‌ای از سوی رژیم صهیونیستی و نپيوستن این رژیم به معاهدات منع اشاعه	
۳	۱۱/۲۸۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۷۷	۴/۹۲۰	۲۵	تهدید	حضور مؤثر و مداخله‌گرایانه ناتو در معادله-های دفاعی و امنیتی منطقه‌ای	
۱۵	۱۰/۱۸۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۵۰۰	۴/۸۰۰	۲۵	تهدید	مداخله اطلاعاتی و امنیتی برخی دولت‌های منطقه در امور داخلی یکدیگر از طریق حمایت از گروه‌های مخالف داخلی	
۱	۱۱/۵۴۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۰۰	۴/۹۶۰	۲۵	تهدید	استقرار پایگاه‌ها و اماکن نظامی	

رتبه کلی	میانگین رتبه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	میانگین	تعداد جامعه	رتبه مورد	موضوع	وجه
								آمریکا در محیط پیرامونی ایران	
۱۰	۱۰/۵۶۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۴۷۳	۴/۸۴۰	۲۵	تهدید	اتخاذ راهبرد تشویق دولت-های عربی منطقه به ایجاد ناتوی عربی علیه ایران و محور مقاومت از سوی آمریکا	
۱۹	۹/۰۰۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۷۵۷	۴/۶۴۰	۲۵	تهدید	افزایش توان موشکی تهاجمی عربستان در سال‌های اخیر	
۱۳	۱۰/۲۰۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۵۷۷	۴/۸۰۰	۲۵	تهدید	تحركات نظامی افراد در منطقه با حمایت رژیم صهیونیستی، آمریکا و عربستان	
۳	۱۱/۲۸۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۷۷	۴/۹۲۰	۲۵	تهدید	انجام رزمایش مشترک و مرکب نظامی آمریکا و ناتو با کشورهای منطقه	
۷	۱۰/۹۴۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۳۳۲	۴/۸۸۰	۲۵	تهدید	استقرار گسترده سامانه‌های اطلاعاتی و امنیتی آمریکا در منطقه جهت	

رتبه کل	میانگین رتبه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	میانگین	تعداد جامعه	نوع مورد	موضوع	رتبه
								انجام اقدامات خرابکارانه	
۱۰	۱۰/۵۶۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۳۷۴	۴/۸۴۰	۲۵	تهدید	روی میز بودن گزینه حمله مستقیم نظامی آمریکا علیه تأسیسات هسته‌ای و مراکز اقتصادی و نظامی ایران	
۲۰	۸/۷۶۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۷۰۰	۴/۶۴۰	۲۵	تهدید	عضویت ترکیه در پیمان ناتو و هم‌پیمان با غرب به‌عنوان همسایه ایران	
۱۶	۹/۸۲۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۵۹۷	۴/۷۶۰	۲۵	تهدید	اتخاذ راهبرد بالکانیزه کردن منطقه و خرد شدن کشورها از سوی آمریکا	
۹	۱۰/۹۰۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۴۴۰	۴/۸۸۰	۲۵	تهدید	تهدید حملات هوایی و موشکی رژیم صهیونیستی علیه تأسیسات هسته‌ای ایران	
۱۷	۹/۶۲۰	۵/۰۰۰	۲/۰۰۰	۰/۷۳۷	۴/۷۲۰	۲۵	تهدید	فعالیت‌های گروه‌های سلفی و وهابی در منطقه و قدرت	

رتبه کل	میانگین رتبه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	میانگین	تعداد جامعه	رتبه معرف	موضوع	وجه
								گرفتن دوباره طالبان در افغانستان	
۷	۱۰/۹۴۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۳۳۲	۴/۸۸۰	۲۵	تهدید	ائتلاف‌سازی عربستان علیه جمهوری اسلامی ایران و محور مقاومت در منطقه	
۱۸	۹/۵۶۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۶۷۸	۴/۷۲۰	۲۵	تهدید	افزایش توانمندی جنگ الکترونیک عربستان علیه جمهوری اسلامی ایران	

نتایج آماری فرصت‌ها در وجه ساختارها بر اساس آزمون فریدمن در جدول شماره (۸) ارائه شده است. برحسب میانگین رتبه به دست آمده از آزمون فریدمن رتبه کل هر معرف بر اساس نظر پاسخگویان در جدول ارائه گردیده است. بر اساس نتایج فرصت‌های مؤثر در وجه ساختارها از نظر کارشناسان اولویت بندی شده است.

جدول شماره (۸): نتایج آماری تأثیر فرصت‌ها در وجه ساختارها بر اساس آزمون فریدمن

رتبه کل	میانگین رتبه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	میانگین	تعداد جامعه	رتبه معرف	موضوع	وجه
۲	۲/۵۶۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۴۷۳	۴/۸۴۰	۲۵	فرصت	ناکارآمدی ساختارهای فرا منطقه‌ای (بین‌المللی) در مدیریت صلح‌آمیز	ساختارها

رتبه کل	میانگین رتبه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	میانگین	تعداد - جامعه	رتبه معرف	توضیح	نوع
								بحران‌ها و منازعات منطقه‌ای	
۳	۲/۳۶۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۶۷۸	۴/۷۲۰	۲۵	فرصت	همگرایی امنیتی - دفاعی تهران - بغداد - دمشق باهدف تشکیل قطب مقاومت در غرب آسیا	
۱	۲/۷۴۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۰۰	۴/۹۶۰	۲۵	فرصت	شبکه‌ای شدن سیستم بازدارندگی منطقه‌ای مبتنی بر پیوند حلقه‌ها و محورهای مختلف برای کنترل دشمن و خنثی‌سازی اقدامات آنها	
۴	۲/۳۴۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۶۱۴	۴/۷۲۰	۲۵	فرصت	فعال شدن سیستم بازدارندگی غیرمستقیم در منطقه مبتنی بر خنثی‌سازی تهدیدها احتمالی غرب در عین جلوگیری از رویارویی مستقیم نظامی	

نتایج آماری فرصت‌ها در وجه روندها بر اساس آزمون فریدمن در جدول شماره (۹) ارائه شده است. برحسب میانگین رتبه به دست آمده از آزمون فریدمن رتبه کل هر معرف بر اساس نظر پاسخگویان در جدول ارائه گردیده است. بر اساس نتایج فرصت‌های مؤثر در وجه روندها از نظر کارشناسان اولویت بندی شده است.

جدول شماره (۹): نتایج آماری تأثیر فرصت‌ها در وجه روندها بر اساس آزمون فریدمن

رتبه کلی	رتبه	میانگین رتبه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	میانگین	تعداد جامعه	رتبه معجزه	تفسیر	روندها
۱	۳/۷۲۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۷۷	۴/۹۲۰	۲۵	فرصت	ثقل زدایی در سیاست‌های آمریکا و روند کاهشی حضور نظامی این کشور در غرب آسیا	روندها	
۴	۳/۳۶۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۵۰۰	۴/۸۰۰	۲۵	فرصت	شکل‌گیری موج آمریکاستیزی در منطقه بعد از اقدام تروریستی این کشور در شهادت سردار سلیمانی		
۶	۳/۱۲۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۶۱۴	۴/۷۲۰	۲۵	فرصت	ورود ج.ا.ایران به گفتگوهای معنادار با رقبای منطقه‌ای در حوزه‌های کلان دفاعی و امنیتی		
۱	۳/۷۲۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۷۷	۴/۹۲۰	۲۵	فرصت	اهمیت یافتن فزاینده جنگ نامتقارن در فضای منازعات منطقه به‌عنوان الگویی برای مقابله با قدرت نظامی کشورهای غربی		
۴	۳/۳۶۰	۵/۰۰۰	۳/۰۰۰	۰/۵۷۷	۴/۸۰۰	۲۵	فرصت	افزایش نقش فناوری به‌عنوان قابلیت نوین قدرت نظامی قابل دسترس برای بازیگران دولتی غیر غربی در منطقه از جمله ایران		
۱	۳/۷۲۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۷۷	۴/۹۲۰	۲۵	فرصت	افزایش روند مشارکت نیروهای مردمی در دفاع وطنی علیه اشغالگران غربی		

نتایج آماری فرصت‌ها در وجه بازیگران بر اساس آزمون فریدمن در جدول شماره (۱۰) ارائه شده است. برحسب میانگین رتبه به دست آمده از آزمون فریدمن رتبه کل هر معرف بر اساس نظر پاسخگویان در جدول ارائه گردیده است. بر اساس نتایج فرصت‌های مؤثر در وجه بازیگران از نظر کارشناسان اولویت بندی شده است.

جدول شماره (۱۰): نتایج آماری تأثیر فرصت‌ها در وجه بازیگران بر اساس آزمون فریدمن

رتبه کل	بازیگر رتبه	بیشترین	کمترین	تفاوت معیار	بازیگر رتبه	تعداد جامعه	رتبه معرف	توضیح	بازیگران
۱	۳/۱۰۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۰۰	۴/۹۶۰	۲۵	فرصت	ناکامی آمریکایی‌ها در رسیدن به اهداف ترسیم شده خود در منطقه و شکست این کشور در افغانستان و عراق در رسیدن به اهداف نظامی	بازیگران
۴	۲/۹۰۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۳۳۲	۴/۸۸۰	۲۵	فرصت	تلاش عربستان و امارات برای کاهش وابستگی دفاعی - امنیتی به آمریکا از طریق افزایش تعاملات دفاعی با چین و روسیه	
۳	۳/۰۰۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۷۷	۴/۹۲۰	۲۵	فرصت	افزایش هزینه‌های نظامی و سیاسی حضور مستقیم آمریکا در منطقه و اشغالگر نامیده شدن این کشور نزد افکار عمومی منطقه	
۱	۳/۱۰۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۲۰۰	۴/۹۶۰	۲۵	فرصت	پررنگ شدن نقش گروه‌های غیردولتی محور مقاومت از جمله حماس و حزب الله برای انجام عملیات نظامی علیه	

رتبه کلی	میانگین رتبه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	میانگین	تعداد جامعه	رتبه معرف	موضوع	توضیحات
								دولت‌ها به دلیل استفاده از فناوری‌های نوین نظامی	
۴	۲/۹۰۰	۵/۰۰۰	۴/۰۰۰	۰/۳۳۲	۴/۸۸۰	۲۵	فرصت	انعقاد قراردادهای نظامی ایران با برخی کشورهای دارای فناوری نظامی از جمله روسیه در خرید سامانه‌های موشکی اس ۳۰۰	

جدول شماره (۱۱): اولویت‌بندی تأثیر تهدیدها در وجه ساختارها بر اساس آزمون فریدمن

رتبه کلی	رتبه معرف	موضوع	توضیحات
۱	تهدید	ساختار معماگونه امنیت در منطقه مبتنی بر رقابت‌های تسلیحاتی میان بازیگران	ساختارها
۱	تهدید	ضعف ساختارها، نهادها و فرایندهای درون منطقه‌ای حل منازعه	
۳	تهدید	شکندگی و ناپایداری ائتلاف‌ها و اتحادهای منطقه‌ای در حوزه دفاعی - نظامی	
۴	تهدید	تداوم الگوی منازعه در منطقه در پی تلاش برخی قدرت‌های منطقه‌ای جهت هسته‌ای شدن	
۴	تهدید	حاکم بودن فضای نه جنگ نه صلح مبتنی بر موازنه قدرت دفاعی بر روابط بازیگران	
۶	تهدید	پیچیدگی ماهیت، ابعاد و ابزارهای جنگ و منازعه در منطقه	
۶	تهدید	حاکم بودن ساختار آنارشیک بر معادلات قدرت در منطقه	
۸	تهدید	تسری دومینووار بی‌ثباتی و تهدید امنیتی از یک کشور به کشور دیگر و حتی به کل منطقه	

ردیف	ردیف تهدید	توضیح	منطقه
۹	تهدید	عدم استحکام پایه‌های نظام امنیت دسته‌جمعی بومی در منطقه	
۱۰	تهدید	ساختار ناکارآمد صلح سازی و امنیت سازی در منطقه	
۱۱	تهدید	آثار سوء ناشی از رقابت بازیگران و قدرت‌های جهانی در بازتولید منافع و امنیت بازیگران منطقه	
۱۲	تهدید	ضعف و فروپاشیدگی در ساختار دفاعی و امنیتی برخی دولت‌های منطقه	
۱۳	تهدید	حائل شدن ساختار امنیتی منطقه ناشی از رقابت قدرت‌های بزرگ جهانی	
۱۳	تهدید	حاکم بودن فضای عدم قطعیت بر ساختار امنیت منطقه‌ای	
۱۵	تهدید	پیچیدگی دستیابی بازیگران به نظام خلع سلاح جامع در قالب شعار خاورمیانه عاری از سلاح‌های کشتار جمعی	
۱۶	تهدید	نبود تهدید مشترک انسجام‌بخش برای همه بازیگران منطقه	

جدول شماره (۱۲): اولویت‌بندی تأثیر تهدیدها در وجه روندها بر اساس آزمون فریدمن

ردیف	ردیف تهدید	توضیح	منطقه
۱	تهدید	افزایش پیوندها و تعاملات رژیم صهیونیستی با برخی دولت‌های منطقه‌ای در حوزه دفاعی و امنیتی	روندها
۲	تهدید	روند فراینده ایران هراسی در منطقه باهدف ساخت تصویری شرور از ایران در حوزه‌های دفاعی و نظامی	
۳	تهدید	تداوم منازعه میان بازیگران منطقه‌ای از طریق تقابل نیابتی در قالب گروه‌های شبه‌نظامی	
۴	تهدید	روند فزاینده منازعه‌ها و خشونت‌های قومی و مذهبی در منطقه	
۵	تهدید	ضعف فرایندهای مبتنی بر وابستگی متقابل امنیتی میان بازیگران منطقه	

ردیف	نوع تهدید	شرح تهدید	اولویت
۶	تهدید	ضعف و یا توقف فرایندهای همگرایی منطقه‌ای در حوزه دفاعی - نظامی در میان بازیگران منطقه	

جدول شماره (۱۳): اولویت‌بندی تأثیر تهدیدها در وجه بازیگران بر اساس آزمون فریدمن

ردیف	نوع تهدید	شرح تهدید	اولویت
۱	تهدید	استقرار پایگاه‌ها و اماکن نظامی آمریکا در محیط پیرامونی جمهوری اسلامی ایران	بازیگران
۱	تهدید	ساخت پیشرفته‌ترین سلاح‌های هسته‌ای از سوی رژیم صهیونیستی و نپیوستن این رژیم به معاهدات منع اشاعه	
۳	تهدید	بی‌توجهی آمریکا به آثار دفاعی و امنیتی مخرب فروش تسلیحات به کشورهای منطقه و تمرکز بر عایدی اقتصادی	
۳	تهدید	نزدیکی روابط رژیم صهیونیستی و آذربایجان به‌عنوان یک تهدید نظامی و امنیتی فوری برای ایران	
۳	تهدید	حضور مؤثر و مداخله‌گرایانه ناتو در معادلات دفاعی و امنیتی منطقه‌ای	
۳	تهدید	انجام رزمایش مشترک و مرکب نظامی آمریکا و ناتو با کشورهای منطقه	
۷	تهدید	ائتلاف‌سازی عربستان علیه جمهوری اسلامی ایران و محور مقاومت در منطقه	
۷	تهدید	استقرار گسترده سامانه‌های اطلاعاتی و امنیتی آمریکا در منطقه جهت انجام اقدامات خرابکارانه	
۹	تهدید	تهدید حملات هوایی و موشکی رژیم صهیونیستی علیه تأسیسات هسته‌ای ایران	

ردیف	نوع تهدید	موضوع	منبع
۱۰	تهدید	توان جنگ دور ایستا توسط ارتش آمریکا در منطقه علیه جمهوری اسلامی ایران	
۱۰	تهدید	اتخاذ راهبرد تشویق دولت‌های عربی منطقه به ایجاد ناتوی عربی علیه ایران و محور مقاومت از سوی آمریکا	
۱۰	تهدید	روی میز بودن گزینه حمله مستقیم نظامی آمریکا علیه تأسیسات هسته‌ای و مراکز اقتصادی و نظامی ایران	
۱۳	تهدید	حضور نامحسوس نیروهای اطلاعاتی و جاسوسی رژیم صهیونیستی در سطح منطقه و در مجاورت مرزهای ایران	
۱۳	تهدید	تحركات نظامی اکراد در منطقه با حمایت رژیم صهیونیستی، آمریکا و عربستان سعودی	
۱۵	تهدید	مداخله اطلاعاتی و امنیتی برخی دولت‌های منطقه در امور داخلی یکدیگر از طریق حمایت از گروه‌های مخالف داخلی	
۱۶	تهدید	اتخاذ راهبرد بالکانیزه کردن منطقه و خرد شدن کشورها از سوی آمریکا	
۱۷	تهدید	فعالیت‌های گروه‌های سلفی و وهابی در منطقه و قدرت گرفتن دوباره طالبان در افغانستان	
۱۸	تهدید	افزایش توانمندی جنگ الکترونیک عربستان علیه جمهوری اسلامی ایران	
۱۹	تهدید	افزایش توان موشکی تهاجمی عربستان در سال‌های اخیر	
۲۰	تهدید	عضویت ترکیه در پیمان ناتو و هم‌پیمان با غرب به‌عنوان همسایه ایران	

جدول شماره (۱۴): اولویت‌بندی تأثیر فرصت‌ها در وجه ساختارها بر اساس آزمون فریدمن

ردیف	رتبه	شرح	گروه
۱	فرصت	شبکه‌ای شدن سیستم بازدارندگی منطقه‌ای مبتنی بر پیوند حلقه‌ها و محورهای مختلف برای کنترل دشمن و خنثی‌سازی اقدامات آن‌ها	ساختارها
۲	فرصت	ناکارآمدی ساختارهای فرا منطقه‌ای (بین‌المللی) در مدیریت صلح‌آمیز بحران‌ها و منازعات منطقه‌ای	
۳	فرصت	همگرایی امنیتی - دفاعی تهران - بغداد - دمشق باهدف تشکیل قطب مقاومت در غرب آسیا	
۴	فرصت	فعال شدن سیستم بازدارندگی غیرمستقیم در منطقه مبتنی بر خنثی‌سازی تهدیدها احتمالی غرب در عین جلوگیری از رویارویی مستقیم نظامی	

جدول شماره (۱۵): اولویت‌بندی تأثیر فرصت‌ها در وجه روندها بر اساس آزمون فریدمن

ردیف	رتبه	شرح	گروه
۱	فرصت	افزایش روند مشارکت نیروهای مردمی در دفاع وطنی علیه اشغالگران غربی	روندها
۱	فرصت	اهمیت یافتن فزاینده جنگ نامتقارن در فضای منازعات منطقه به‌عنوان الگویی برای مقابله با قدرت نظامی کشورهای غربی	
۱	فرصت	ثقل زدایی در سیاست‌های آمریکا و روند کاهش حضور نظامی این کشور در غرب آسیا	
۴	فرصت	شکل‌گیری موج آمریکاستیزی در منطقه بعد از اقدام تروریستی این کشور در شهادت سردار سلیمانی	
۴	فرصت	افزایش نقش فناوری به‌عنوان قابلیت نوین قدرت نظامی قابل‌دسترس برای بازیگران دولتی غیر غربی در منطقه ازجمله ایران	

رتبه	رتبه	شرح	رتبه
۶	فرصت	ورود ج.ا.ایران به گفتگوهای معنادار با رقبای منطقه‌ای در حوزه‌های کلان دفاعی و امنیتی (روند- فرصت)	

جدول شماره (۱۶): اولویت‌بندی تأثیر فرصت‌ها در وجه بازیگران بر اساس آزمون فریدمن

رتبه	رتبه	شرح	رتبه
۱	فرصت	ناکامی آمریکایی‌ها در رسیدن به اهداف ترسیم‌شده خود و شکست در افغانستان و عراق در رسیدن به اهداف	بازیگران
۱	فرصت	پررنگ شدن نقش گروه‌های غیردولتی محور مقاومت از جمله حماس و حزب‌الله برای انجام عملیات نظامی علیه دولت‌ها به دلیل استفاده از فناوری‌های نوین نظامی	
۳	فرصت	افزایش هزینه‌های نظامی و سیاسی حضور مستقیم آمریکا در منطقه و اشغالگر نامیده شدن نزد افکار عمومی	
۴	فرصت	تلاش عربستان و امارات برای کاهش وابستگی دفاعی- امنیتی به آمریکا از طریق افزایش تعاملات دفاعی با چین و روسیه	
۴	فرصت	انعقاد قراردادهای نظامی ایران با برخی کشورهای دارای فناوری نظامی از جمله روسیه در خرید سامانه‌های موشکی اس ۳۰۰	

جدول شماره (۱۷) رتبه‌بندی شاخص‌ها با استفاده از آزمون فریدمن را نشان می‌دهد و اگرچه میانگین رتبه برای وجه بازیگران در معرف فرصت بالاترین حد (۴/۹۲۰) را نشان می‌دهد ولی اختلاف بین شاخص‌ها زیاد نیست و تقریباً تمامی آن‌ها در یک بازه قرار دارند. سطح معنی‌داری حاصل از هر آزمون برای هر لایه نیز نشان می‌دهد که تمامی لایه‌ها به جز وجه بازیگران در معرف فرصت در سطح اطمینان ۹۵٪ معنی‌دار می‌باشند و تفاوت معنی‌داری بین وجوه مختلف و معرف‌های آن‌ها در تبیین نقش عوامل نظامی و امنیتی منطقه‌ای اثرگذار بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران وجود ندارد ولی از نظر

کارشناسان وجه بازیگران در معرف فرصت دارای اهمیت یکسانی با سایر وجوه/معرف‌ها نیست.

جدول شماره (۱۷): رتبه‌بندی شاخص‌ها با استفاده از آزمون فریدمن

وجه	نوع معرف	میانگین رتبه	اولویت‌بندی	تعداد	کای اسکوتر	درجه آزادی	sig
ساختارها	تهدید	۴/۶۶۵	۶	۲۵	۹۹/۲۵۶	۱۵	۰/۰۰۱
	فرصت	۴/۸۱۰	۴	۲۵	۱۰/۵۰۰	۳	۰/۰۱۵
روندها	تهدید	۴/۷۶۷	۵	۲۵	۲۵/۷۲۲	۵	۰/۰۰۱
	فرصت	۴/۸۴۷	۲	۲۵	۱۷/۵۶۴	۵	۰/۰۰۴
بازیگران	تهدید	۴/۸۳۲	۳	۲۵	۶۴/۲۹۸	۱۹	۰/۰۰۱
	فرصت	۴/۹۲۰	۱	۲۵	۶/۶۶۷	۴	۰/۱۵۵

۴. نتیجه گیری

سیستم تصمیم‌گیری کشور در حوزه دفاعی و تعامل آن با محیط یکی از مهم‌ترین موضوع‌ها در سطح راهبردی است که نیازمند شناخت محیط و نوع اثرگذاری محیط بر فرایند سیاست‌گذاری و درنهایت خروجی سیستم یا تصمیم در سطح راهبردی است. در این تحقیق تلاش شد عوامل محیطی که می‌تواند بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران اثرگذار باشد مورد شناسایی قرار گرفته و اولویت‌دهی شود. برای تحقق این هدف، سه سؤال فرعی که پوشش‌دهنده سؤال اصلی تحقیق بود، طرح شد که تحقیق تلاش داشت به این سؤال‌ها پاسخ دهد. در پاسخ به سؤال فرعی اول تحقیق ۱۵ فرصت در سه وجه ساختار، روند و بازیگر شناسایی شد که از طریق پرسشنامه وزن و اهمیت آن‌ها مشخص شد. در پاسخ به سؤال فرعی دوم تحقیق ۴۲ تهدید در سه وجه ساختار، روند و بازیگر به‌عنوان عوامل نظامی و امنیتی اثرگذار بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران شناسایی شد که از طریق پرسشنامه وزن و اهمیت آن‌ها مشخص شد. در پاسخ به سؤال فرعی سوم تحقیق، ۶ معرف در سه وجه ساختار، روند و بازیگر و در دو حوزه فرصت و تهدید به‌عنوان بااهمیت‌ترین عوامل اثرگذار بر راهبرد دفاعی ایران در غرب آسیا مشخص شدند که در حوزه فرصت‌ها در وجه ساختار، معرف «شبکه‌ای شدن سیستم بازدارندگی منطقه‌ای مبتنی بر پیوند حلقه‌ها و محورهای مختلف برای کنترل دشمن و خنثی‌سازی اقدامات آن‌ها»، در وجه روند، معرف «افزایش روند مشارکت نیروهای مردمی در دفاع وطنی علیه اشغالگران غربی» و در وجه بازیگر معرف «ناکامی آمریکایی‌ها در رسیدن به اهداف ترسیم‌شده در منطقه و شکست در افغانستان و عراق در رسیدن به اهداف نظامی» به‌عنوان مهم‌ترین فرصت‌های نظامی و امنیتی اثرگذار بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در غرب آسیا انتخاب شدند. در حوزه تهدیدها در وجه ساختار، معرف «ساختار معماگونه امنیت در منطقه مبتنی بر رقابت‌های تسلیحاتی میان بازیگران»، در وجه روند معرف «افزایش پیوندها و تعاملات رژیم صهیونیستی با برخی دولت‌های منطقه‌ای در

حوزه دفاعی و امنیتی» و در وجه بازیگر، معرف «استقرار پایگاه‌ها و اماکن نظامی آمریکا در محیط پیرامونی جمهوری اسلامی ایران» به‌عنوان مهم‌ترین تهدیدهای نظامی و امنیتی اثرگذار بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در غرب آسیا انتخاب شدند. با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهادهای اجرایی زیر بیان می‌شود:

- (۱) تداوم سیاست خرید تسلیحات از روسیه به‌ویژه سامانه‌های اس ۳۰۰ و ۴۰۰ باهدف حفظ موازنه تسلیحاتی با رقبای منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای.
 - (۲) تعمیق در روابط با عربستان و ایجاد وابستگی در سطوح مختلف سیاسی و اقتصادی و امنیتی با این کشور به‌عنوان اقدامی در جهت خنثی‌سازی پیمان صلح ابراهیم.
 - (۳) تقویت توان جنگ در چند جبهه از طریق افزایش دقت و رادار گریزی موشک‌ها برای مقابله با حمله احتمالی آمریکا از چند پایگاه نظامی خود در منطقه.
 - (۴) تأکید بر مردم‌محوری دفاع در کشورهای یمن، سوریه، عراق و افغانستان به‌عنوان قدرت نرم ایران و خنثی‌کننده راهبردهای آمریکا در منطقه.
- همچنین جهت انجام تحقیق‌های بیشتر، پیشنهادی پژوهشی زیر ارائه می‌گردد:
- (۱) انجام پژوهش: تدوین راهبرد بازدارندگی دفاعی ایران برای افق ۱۴۱۰.
 - (۲) انجام پژوهش: شناخت کلان‌روندهای نظامی و امنیتی غرب آسیا در افق ۱۴۱۰.
 - (۳) انجام پژوهش: سناریو پردازی آینده غرب آسیا در حوزه نظامی و دفاعی و جایگاه ایران در افق ۱۴۱۰.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

۱. آقای، سید داوود، نورعلی وند (۱۳۹۸) محیط امنیتی و سیاست‌گذاری خارجی و امنیتی؛ ارائه یک الگوی تحلیلی، *فصلنامه علمی مطالعات راهبردی و سیاست‌گذاری عمومی*، دوره ۹، شماره ۳۳.
۲. رستمی، علی، پرتوی، محمدتقی، زرین کلاه، حسین (۱۴۰۰) عوامل امنیتی مؤثر در بروز جنگ ترکیبی توسط گروه‌های تارشرگی در غرب آسیا، *فصلنامه مطالعات جنگ*، سال ۳، شماره ۹.
۳. زهدی‌نسب، یعقوب (۱۳۸۳) راهبرد دفاعی و سیر تحول آن در جمهوری اسلامی ایران، *فصلنامه علمی راهبرد دفاعی*، سال ۲، شماره ۴.
۴. شاملو، رضا (۱۴۰۰) تبیین عوامل ژئوپلیتیکی نظامی مؤثر بر راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در حوزه خلیج فارس، *دو فصلنامه سیاست و روابط بین‌الملل*، دوره ۵، شماره ۹.
۵. عسگر خانی، ابو محمد، حق‌شناس، محمدرضا (۱۳۹۰) تهدیدهای منطقه‌ای و راهبرد تسلیحاتی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران، *فصلنامه علمی راهبرد دفاعی*، سال ۹، شماره ۳۳.
۶. عسگری، محمود (۱۳۸۴) مدیریت دفاعی منطقه‌ای؛ ارائه الگویی برای جمهوری اسلامی ایران، *فصلنامه علمی راهبرد دفاعی*، سال ۳، شماره ۹.
۷. فتحی، محمدجواد، عیوضی، محمدرحیم، پیرانی، شهره (۱۳۹۹) جایگاه راهبرد بازدارندگی برون‌مرزی در منظومه دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران در آسیای جنوب غربی، *فصلنامه علمی سیاست جهانی*، دوره ۹، شماره ۲.

۸. فرانکل، جوزف (۱۳۷۲) *نظریه معاصر روابط بین‌الملل*، ترجمه وحید بزرگی، تهران: نشر اطلاعات.
۹. قاضی‌زاده، علیرضا (۱۳۹۹) *مبانی امنیت ملی*، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران.
۱۰. کلانتری، فتح‌الله، یداللهی، رضا، سعادت راد، علیرضا (۱۳۹۹) نقش عوامل ژئوپلیتیکی نظامی بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در مقابل تهدیدهای آمریکا و تکفیری‌ها از مبدأ سرزمینی عراق، *فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک*، سال ۱۸، شماره ۸۱.
۱۱. ماه‌پیشانیان، مهسا (۱۳۹۳) *الگوی امنیتی مطلوب در خلیج فارس، امنیت رقابتی یا مشارکتی*، تهران: اسرار دانش به سفارش معاونت دانش و پژوهش نیروی دریایی سپاه پاسداران.
۱۲. نقدی، جعفر (۱۴۰۰) *جزوه درسی شناخت و تجزیه و تحلیل محیط ملی و بین‌الملل*، تهران: دانشکده دفاع ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی.
۱۳. نقدی، جعفر (۱۴۰۱) شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر دستیابی ج.ا.ایران به نظم منطقه‌ای مطلوب (غرب آسیا) در حوزه دفاعی - امنیتی، *فصلنامه علمی مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی*، سال ۱۲، شماره ۴۹.

ب) منابع انگلیسی

1. Scott, Richard (2003) *Organizations and Organizing: Rational, Natural and Open Systems*, Routledge: Pearson Educational Information.